

УДК 343.235/6

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/567-569

Артем ГОГА

аспірант кафедри

кримінального права та кримінології

Аліна ГАРКУША

доцент кафедри кримінального

процесу та стратегічних розслідувань

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОСИЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З прийняттям незалежності Україна позиціонує себе як демократична правова держава, в якій визнається і діє принцип верховенства права. Вказаний принцип є засадою оптимального застосування кримінального законодавства.

Однак 24.02.2022 Указом Президента України № 64/2022, затвердженого законом України від 24.02.2022 № 2101-ІХ, з 05 години 30 хвилин 24.02.2022 в Україні введено воєнний стан, строк дії якого продовжено і триває досі. У зв'язку з чим наша держава зазнає змін не тільки в практичних аспектах її функціонування, а й у законодавчій площині. Актуальних змін зазнало протягом періоду дії воєнного стану також і кримінальне законодавство, зокрема Кримінальний кодекс України (далі – КК України) як кодифікований акт, і ці зміни були здебільшого направлені на посилення кримінальної відповідальності як умови збереження функціонування держави в цілому, адже кримінальне покарання має здатність утримувати громадян від вчинення кримінальних правопорушень.

Так, Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» від 03.03.2022 відповідні частини статей 185, 186, 187, 189, 191 КК України [1] було доповнено словами «чи в умовах воєнного або надзвичайного стану», тим самим законодавцем посилено кримінальну відповідальність за вчинення окремих кримінальних правопорушень проти власності.

Таким чином, діяння, передбачене ч. 1 ст. 185 КК України, що до внесення вказаних змін визначалося кримінальним проступком, в умовах воєнного стану фактично стає тяжким злочином, відповідно і призначення покарання за його вчинення є суворішим. Зазначеними змінами законодавець підвищив значущість кримінально-правової охорони такого об'єкта кримінальних правопорушень, як суспільні відносини у сфері власності.

Поряд з цим варто зазначити, що кримінально-правова охорона такого об'єкта, як суспільні відносини у сфері особистої безпеки, життя та здоров'я особи, в умовах воєнного стану не підвищилась. Хоча, відповідно до Конституції України, саме людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [2].

У зв'язку з чим актуальним є питання можливості та доцільності посилення кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних проступків проти життя та здоров'я особи в умовах воєнного стану.

Дослідження окресленої проблематики буде побудоване на аналізі норм чинного КК України, статистичних даних Офісу Генерального прокурора, судової практики, доктринальних підходів та публічних висловлювань адвокатів.

Варто зазначити, що суд, призначаючи покарання, враховує ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винного та обставини, що пом'якшують або обтяжують покарання. Міжнародно-правові акти визначають, що кожна держава за вчинення кримінального злочину передбачає застосування таких санкцій, які відповідають ступеню небезпеки такого злочину [3].

Так, відповідно до п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій є обставиною, яка обтяжує покарання.

Таким чином, ми бачимо, що умова воєнного стану під час вчинення кримінальних

проступків проти життя та здоров'я особи враховується судом лише як обставина, яка обтяжує покарання, а не як кваліфікуюча ознака.

З аналізу санкцій кримінальних проступків проти життя та здоров'я особи встановлено, що максимально суворим покаранням є обмеження волі на строк до п'яти років (ч. 4 ст. 134 КК України). А за вчинення таких найрозповсюджених кримінальних проступків проти життя та здоров'я особи, як умисне легке тілесне ушкодження (ч. 1 ст. 125 КК України) та побої і мордування (ч. 1 ст. 126 КК України), законодавець взагалі не передбачив можливості призначення покарання у вигляді обмеження волі.

Вироком Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 29.01.2024 у справі №205/13016/23 обвинуваченому ОСОБА_4 за вчинення умисного легкого тілесного ушкодження, а саме за завдання чотирьох ударів в область обличчя потерпілого, внаслідок чого у останнього виникли легкі тілесні ушкодження у вигляді синця – на верхній та нижній повіках лівого ока; садна – на нижній повіці лівого ока, призначено покарання у вигляді 80 (восьмидесяти) годин громадських робіт. Дата вчинення кримінального проступку 18.11.2023, а судом навіть не встановлено такої обставини, що обтяжує покарання, як вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій [4].

На нашу думку, суд міг не врахувати таку обставину у зв'язку з тим, що, як правильно зазначено Н. Габлей, досить сумнівною видається позиція законодавця залишити дану обтяжуючу обставину виключно для злочинів і фактично позбавивши цим обтяжувати покарання за вчинення кримінальних проступків в умовах воєнного стану [5, с. 415].

Що ж до кримінального проступку, передбаченого ч. 1 ст. 185 КК України, який в умовах воєнного стану є тяжким злочином, передбаченим ч. 4 ст. 185 КК України, за його вчинення передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років.

Так, вироком Комунарівського районного суду м. Запоріжжя від 22.02.2024 у справі № 333/10061/23 обвинуваченому ОСОБА_3 за вчинення закінченого замаху на таємне викрадення чужого майна (крадіжка) в умовах воєнного стану судом призначено покарання у вигляді 5 (п'яти) років позбавлення волі зі звільненням останнього від відбування покарання з випробуванням та встановленням іспитового строку 1 (один) рік. При цьому майнова шкода обвинуваченим ОСОБА_3 була завдана в розмірі 837,04 грн [6].

Відповідно до ч. 1 ст. 56 КК України громадські роботи полягають у виконанні засудженим у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування.

Згідно ж з п. 1 ст. 61 КК України покарання у виді позбавлення волі полягає в ізоляції засудженого та поміщенні його на певний строк до кримінально-виконавчої установи закритого типу.

Отже, можна побачити досить суттєву різницю в покаранні у вигляді громадських робіт та позбавлення волі. Проте, як зазначено адвокатом А. Анищенко, якщо покласти на одні ваги життя або здоров'я людини, а на другі – спричинення майнової шкоди некваліфікуючого розміру, то рівності не буде [7].

Крім цього, дослідження, проведене В. Бойком, показало, що більша частина злочинців, засуджених за тяжкі насильницькі злочини проти життя та здоров'я особи, раніше мали проблеми із законом. У ході вивчення ним кримінальних справ встановлено, що 33,1 % осіб чоловічої і 4 % осіб жіночої статі на момент вчинення нового насильницького злочину мали незняту або непогашену судимість; 16,5 % злочинців були несудимими з огляду на ст. 89 КК України. Як уявляється, факт наявності попередньої судимості в особи є вагомим чинником, що сигналізує про високу імовірність вчинення нового насильницького злочину, а отже, і про необхідність відповідної уваги з боку правоохоронних органів [8, с. 160].

Таким чином, підсумовуючи проведені дослідження, беручи до уваги викладене, а також те, що більшість кримінальних проступків, передбачених ч. 1 ст. 125 та ч. 1 ст. 126 КК України, вчиняються з неконкретизованим (невизначеним) умислом, можна зробити висновок, що вчинення кримінальних проступків проти життя та здоров'я особи є передумовою вчинення більш тяжких насильницьких злочинів, а тому посилення кримінально-правової охорони здоров'я особи є вкрай актуальним питанням. Однак внесення змін до КК України щодо посилення кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних проступків проти життя та здоров'я особи є досить важливим питанням, яке потребує зваженого та пропорційного вирішення.

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство : Закон України від 03 березня 2022 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#п6>.
2. Конституція України від 28.06.1996. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text.
4. Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська у справі № 205/13016/23 від 29.01.2024. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116591734>.
5. Габлей Н. Г. Окремі аспекти посилення кримінальної відповідальності в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 414–417. URL : http://www.lsej.org.ua/2_2023/97.pdf.
6. Вирок Комунарівського районного суду м. Запоріжжя у справі № 333/10061/23 від 22.02.2024. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117193073/>.
7. Анищенко А. «Під один гребінець», або воєнний стан і проблеми правозастосування під час кваліфікації кримінальних правопорушень. *Vashe Pravo*. URL : <http://vashe-pravo.com.ua/pid-odin-grebinesc-abo-voennij-stand-i-problemi-pravozastosuvannya-pid-chas-kvalifikacii%D1%97-kriminalnix-pravororusen/>.
8. Бойко В. В. Основні кримінологічні риси злочинця, який вчиняє тяжкі насильницькі злочини проти життя та здоров'я особи в особливо великому місці. *Трибуна докторанта, аспіранта і здобувача. Питання боротьби зі злочинністю*. 2018. Вип. 35. С. 156–168.

УДК 343.4

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/569-571

Вікторія ГОЛОБОРОДЬКО

аспірант кафедри
кримінального права та кримінології

Аліна ГАРКУША

доцент кафедри кримінального
процесу та стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ ПОНЯТТЯ «НАЦІОНАЛЬНІСТЬ» У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ст. 161 КК УКРАЇНИ

Диспозиція стаття 161 Кримінального кодексу України (далі –КК України) визначає відповідальність за порушення рівноправності громадян залежно від їхньої національної належності. Водночас КК України не має чіткого тлумачення національності, хоча містить таке визначення щодо регіональної приналежності. Статистика судових вироків вказує на те, що через таку невизначеність і багатозначність рішення щодо захисту прав громадян, гарантованих статтею 161 КК України в аспекті рівноправності щодо їхньої національної належності, наявний низький відсоток завершених кримінальних проваджень і мізерний відсоток завершених справ проваджень із рішеннями про умовне чи реальне покарання. Саме тому для визначення терміна «національність» необхідно провести ретельний аналіз українського та міжнародного законодавства щодо дефініцій «нація» і «національність», а також здійснити пошук імовірних визначень щодо розуміння цих термінів науковцями, які досліджують проблеми етносів, націй та національних відносин. Сутність проблеми зводиться до того, що за відсутності чітких законодавчих норм виникає потреба подолати перешкоди щодо реалізації права громадян на захист рівноправності залежно від їхньої національної належності, формулюючи критерії і ознаки для визначення терміна «національність» для пізнання порушення рівноправності та відповідної протидії правопорушенню.

Один із первинних законодавчих актів, який класифікують за аналогією з Договором